

AD FONTES!

DOI: 10.33608/0236-1477.2021.05.3-21

УДК 821.161.2-1.09 «1893» Франко І.

Алла ШВЕЦЬ, доктор філологічних наук
Інститут Івана Франка НАН України
вул. М. Драгоманова, 18, м. Львів, 79005
e-mail: alla_shvec@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5612-8420>

ФРАНКІВ ПОЕТИЧНИЙ ЦИКЛ «СКОРБНІ ПІСНІ»: АСПЕКТИ ПОЕТИКИ

У статті комплексно проаналізовано Франків поетичний цикл «Скорбні пісні», який увійшов до другого видання збірки «З вершин і низин» (1893). Кожен із дев'яти віршів осмислено з погляду генології, образності, художніх засобів, особливостей версифікації, а також інтертекстуальних паралелей на рівні ремінісценцій та алюзій. Звернено увагу на характер ліричного героя, внутрішній сюжет циклу, хронотопну організацію, лейтмотиви, фольклорні перегуки.

Ключові слова: медитація, громадянська лірика, ліричний герой, образ-символ, алюзія, жанр, версифікація.

Друге видання Франкової поетичної збірки «З вершин і низин» стало не лише підсумком творчого двадцятиліття поета, кристалізацією його творчого художнього мислення, духовних пошуків, громадянських ідей, а й епохальним явищем в історії української літератури після Шевченкового «Кобзаря». Збірка, яка одразу здобула широкий суспільний резонанс, стала вершинною маніфестацією авторських світоглядних засад і новаторською в плані композиції, версифікації, образно-естетичної природи. Проте, чим було для Франка друге видання книжки, довідуємося з поетової передмови: «Двадцять літ життя і пра-

Ц и т у в а н н я: *Швець А.* Франків поетичний цикл «Скорбні пісні»: аспекти поетики // Слово і Час. 2021. № 5 (719). С. 3–21. <https://doi.org/10.33608/0236-1477.2021.05.3-21>

ці — може, не так пильної, не так свідомої і суцільної, як би треба було, та все-таки, смію сказати, подиктованої ширим бажанням загального добра і поступу, щирою любовою до рідного народу і рідного краю» [15:1, 21].

Дбаючи про артистичну суцільність збірки, автор відмовився від хронологічного порядку розташування віршів, структуруючи матеріал на розділи, цикли, субцикли, які концептуалізують ідейно-тематичний стрижень та основні мотиви всієї книжки. Тому друге видання «3 вершин і низин» (Львів, 1893) вийшло майже вчетверо більшим порівняно з попереднім (1887). Якщо про цю збірку вже не раз мовилося в контексті Франкової поетичної творчості (М. Возняк, Т. Гундорова, Є. Кирилук, Ю. Клим'юк, В. Корнійчук, А. Крушельницький, В. Неборак, Б. Тихолоз, Б. Якимович та ін.), то про окремі її цикли згадувалося значно рідше. Чи не вперше дещо спорадично їх проаналізував Антін Крушельницький [6], а більшу увагу на вибіркові цикли звернув Віктор Неборак [11].

Важливо осмислити місце й інтенційність того чи того циклу в загальній композиції, простежити авторський задум, способи віршування, еволюцію поетичного мислення, інтертекстуальні паралелі. Із цього погляду спробуємо проаналізувати Франків поетичний цикл «Скорбні пісні», третій за порядком у його збірці «3 вершин і низин» (1893). До першого видання книжки 1887 р. цей цикл не ввійшов. Окремі вірші — «Не винен я тому, що сумно співаю...», «Відцуралися люди мене!..» — уперше надруковані в журналі «Світ» (1881. № 1. С. 4; № 4. С. 44; під загальною назвою «3 “Скорбних дум”»). Медитація «Бувають хвилі — серце мліє...» вперше вийшла друком у журналі «Зоря» (1883. № 6. С. 88; у циклі «Нічні думи»).

Два вірші циклу — «Тяжко-важко вік свій коротати...» (1878) і «Думка в тюрмі» [1877] — на основі авторського датування хронологічно припадають на час першого арешту Франка (червень 1877 р. — 5 березня 1878 р.), звинуваченого в так званому процесі соціалістів. Про цей період у своєму житті як «про першу школу... на дні галицького суспільства» [15:34, 375] згадано в листі до Михайла Драгоманова: «Безтолковий процес, котрий упав на мене, як серед вулиці цегла на голову, і котрий скінчився моїм засудженням, хоч у мене не було за душею й тіні того гріха, який мені закидували... був для мене страшною і тяжкою пробою» [15:49, 245].

Сім із дев'яти віршів циклу (датовані березнем — травнем 1880 р.) написані в період другого арешту (від 4 березня до 10 червня 1880 р.), про який ідеться у відомій автобіографії письменника [15:49, 247]. Відтоді, за словами А. Крушельницького, «поетична творчість Франка проявляється із усією силою», і починається вона в коломийській тюрмі [6, 34]. Саме ці драматичні переживання збурили цілу хвилю поетичних розмислів у медитативній ліриці циклу. На думку Євгена Нахліка, «Франкові

арешти теж загострювали його авторефлексії, особистісне екзистенційне світосприймання» [10, 40]. В'язничні експресії — лейтмотив іще одного циклу в збірці «З вершин і низин» («Тюремні сонети»), своєрідного поетичного щоденника заготованого ліричного героя, що хронологічно постав у часі третього арешту (1889 р.). Попри розлогі натуралістичні дескрипції тривіального казематного побуту в Бригідках, поет у цьому циклі створює відвертий сатиричний памфлет, спрямований проти суспільно-політичного ладу Австро-Угорщини — «тюрми народів».

Головний же мотив у циклі «Скорбні пісні» — настроєвий песимізм арештанта («в хвилях недолі, задуми тяжкої», «бувають хвилі — серце мліє»), поєднаний із мотивами скорботи, непокори та бунтарства. За словами Тамари Гундорової, тут

об'єднані поезії, в яких виявляється резигнація, розпука й сумніви самотнього героя, який, перебуваючи у в'язниці, відчуває невідворотну плинність життя й свою людську слабкість перед взятим на себе обов'язком. Романтично-демонічні («Бувають хвилі — серце мліє»), просвітительські («Тяжко-важко вік свій коротати») мотиви накладаються на загальну елегійно-окличну мелодику цього циклу [3, 18].

Франко розвиває внутрішню сюжетну лінію переживань: відчуття вини за скорбну настроєвість своєї музи («Не винен я тому, що сумно співаю...»), внутрішнє бунтарство проти соціального зла, апокаліптична візія знищення старого світопорядку («Бувають хвилі — серце мліє...»), декларація своєї солідарності з приниженими та долучення до людських змагань за кращу долю («До моря сліз, під тиском пересудів...»), одержимість ідеєю служіння й чину («Нехай і так, що згину я...»), душевний відчай, резигнація та пасивне примирення з долею («Тяжко-важко вік свій коротати...», «Вій, вітре, горою...»), констатація власного громадянського кредо («Думка в тюрмі»), переживання самоти й маргінальності («Відцуралися люди мене!...»), оптимістична візія омріяного земного раю на тлі тюремного безпросвіття («Мій раю зелений...»). Як зауважує Валерій Корнійчук, відсутність у циклі зовнішньо-подієвого сюжету «зумовлена ілюзією сумбуру: градацією думок, сум'яттям емоцій автора» [5, 200]. Отже, головними сторонами ліричної драми у вірші постають зболена людська душа і жорстокий світ.

Назва «Скорбні пісні» семантизує настроєвий лейтмотив злютованих у композиційну цілість поезій із відчутним медитативним характером — скорбота / сум / жаху («скорбні пісні», «скорбні думи», «скорбні мислі»). У центрі кожного з віршів — людина, яка у стані «задуми тяжкої» залишається наодинці зі власним буттям і переживає незмірну скорботу, подекуди — квієтизм відчаю. І скорбота — це не елегійний сум, а трагізм безнадії. Посилений рефлексійний струмінь віршів, принцип ліричної інтроспекції концептуалізує екзистенційні роз-

мисли про взаємини з людьми, спадкоємність генерацій, сенс життя, неволю рідного краю, власне місце в соціумі та місце людини у світі зла і страждань.

Ліричний герой циклу — це «людина бунтівна» (Альбер Камю), по суті, дисидент, який не може змиритися з наявним суспільним порядком, недолею, жахливими умовами існування. І водночас той самий герой-бунтар нещасливий внутрішньо, приречений на трагедію самотності. Він, так само як молодий автор, переживаючи всі жахіття тюремного буття та свій несправедливий засуд, зазнає непоправних душевних страждань, суспільного осуду, а згодом — складних соціальних бар'єрів в особистій самореалізації.

Настроєво і стилістично Франкова тюремна поезія перегукується з невольничою лірикою Т. Шевченка. Такі спостереження вже не раз висловлювали фахівці (О. Дей, Т. Гундорова, В. Корнійчук, Б. Тихолоз). У віршах цих митців

відчутна спільність образного мислення, що пояснюється як близькістю сприймання, так і схожими життєвими обставинами, аналогічними переживаннями і роздумами. Обоє поетів об'єднувала не лише власна доля, а й потужний заряд соціального протесту, палка віра в духовну міць свого народу [5, 64—65].

Про деякі алюзії та ремінісценції Франкових скорбних дум із Шевченковою лірикою йтиметься нижче, у докладному розгляді всіх творів циклу. Цікаво також, що автором поетичного циклу з такою ж назвою — «Скорбні пісні» — був Олександр Кониський, який умістив його до своєї збірки «Порвані струни» (Житомир, 1886). До того окремі твори циклу друкувалися в різних періодичних виданнях упродовж 1876—1884 рр.

Франків цикл «Скорбні пісні» маніфестує певні риси генологічної свідомості поета, котрий для ословлення свого душевного стану, власної чуттєвості та емоційних переживань, екзистенційних рефлексій обирає жанр пісні, що надає всьому циклу елегійно-медитативної тональності. За словами Андрія Скоця, лексему «пісня» Франко «облюбував і виніс у жанрові заголовки як термінологічну парадигму, стереотип, канон багатьох своїх віршотворів, а якщо твір не має назви, то слово “пісня” помістив у першому заголовковому рядку як зачин, вступний акорд» [12, 636]. Аналогічні назви характерні й для інших Франкових поезій: «Народна пісня», «Веснянії пісні...», «Пісня геніїв ночі», «Пісня і праця», «Чим пісня жива?», «Пісня будущини», «Пісня арештантська», «Пісне, моя ти підстрілена пташко...», «Стара пісня», «Пісні тихії, сумнії...», «Сучасна пісня», «Пісня руських хлопів-радикалів», «Моя пісня», «Задунайська пісня». У контексті циклу «Скорбні пісні» жанровий маркер має народнопісенну генезу з посиленням ролі особистісного переживання, лірично-медитативного струменя, елегійних розду-

мів про особистісну недолю і скарг на соціальну дійсність. Власне, така народнописенна поетика, яка зацентрована назвою циклу, визначає його жанрові параметри. На рівні циклу номінація *пісня / пісні* синонімічна до лексеми *поезія* (як вірш, окремий твір), указує на посилення емоційності поетичного тексту, асоціюючи його із журливою піснею-медитацією.

Дев'ять віршів циклу «Скорбні пісні» переважно належать до жанру рефлексійно-медитативної лірики, у якій автор (ліричний суб'єкт) роздумує над проблемами онтологічного, екзистенційного змісту, вдаючись до філософських узагальнень. Окремі твори циклу («Думка в тюрмі», «До моря сліз, під тиском пересудів...», «Нехай і так, що згину я...») мають жанрові ознаки громадянської лірики; тут ліричний герой декларує своє головне суспільне кредо: «Бажав я для скованих волі, / Для скривджених кращої долі / І рівного права для всіх» [15:1, 43].

І. «Не винен я тому, що сумно співаю...». Уперше надруковано в журналі «Світ» (1881. № 1. С. 4; цикл «З скорбних дум»). Авторське датування твору — 9 травня 1880 р. Перший вірш циклу «Скорбні пісні» — це настроєва інтродукція до меланхолійної тональності всього циклу. За жанром — лірична медитація.

Автор апелює до своїх «братів» («Не винен я тому, що сумно співаю, / Брати мої!» [15:1, 40]), в образі яких прочитується Франкова духовна спорідненість із земляками, власним народом, перейнятість його буттям, зрештою, ословлення поетової ідентичності, його ідеї людинолюбства, гуманізму, братньої любові, задекларованої в інших віршах збірки «З вершин і низин» («Люди, люди! Я ваш брат, Я для вас рад жити...»). Водночас «брати» — це реципієнти його невольничої, громадянської музи, яких ліричний герой налаштовує на відповідне сприйняття й розуміння душевного настрою своєї поезії, перепрошуючи за її лейтмотивний меланхолійний тон («Простіть мені!»).

З одного боку, стан душевного відчаю, «задуми тяжкої» нав'язаний внутрішнім переживанням ліричного персонажа, його зневоленням становищем, глибокою скорботою та екзистенційним сумом; а з другого, — живим спогляданням за безрадісним буттям своїх побратимів, земляків, які потерпають від несправедливих суспільних утисків: «Самі уста / їх шепчуть, безсонний робітник заклятий / Склада їх — сум» [15:1, 40]. Образ неволі, особистої і народної, є центральним осердям, що викликає страждання ліричного героя і генерує його поетичну рефлексію, ословлену «скорбними думами»: «Моя-бо й народна неволя — то мати / Тих скорбних дум» [15:1, 40].

За ритмічною структурою медитація «Не винен я тому, що сумно співаю...» — логаседичний вірш, тобто «з урегульованим чергуванням рядків із трискладовими метрами» [2, 159]. Твору притаманне перехресне римування із чергуванням парокситонних (жіночих) і окситон-

них (чоловічих) рим за принципом альтернансу, відповідно, в непарних і парних рядках (baba).

П. «Бувають хвилі — серце мліє...». Уперше надруковано в журналі «Зоря» (1883. № 6. С. 88; у циклі «Нічні думи», V). У першодруці початковий рядок був таким: «Бувають хвилі — серце ние». Під автографом вірша — дата: «2 апр[еля] 1880».

Ця філософська медитація з виразним профетичним мотивом сприймається як потужна лірична експресія, схвильований екстатичний монолог, що артикулює мріяння поета про кращу майбутнє.

Утомлений від світу зла й нестерпності буття на грішній землі, герой-візіонер виповідає свою затаєну ненависть до цього світу, апатію, душевну муку, розчарування та обурення («І поглядом німої злоби / Гляджу на небо й світ живий» [15:1, 40]). Сподіваючись на есхатологічне вирішення проблеми зла й неминучість змін, самотній герой у душі новозавітного Об'явлення артикулює своє грізне пророцтво: «І жду, що з земної утроби / Ось-ось прорвесь огонь страшний / І вмить спалить всю землю тую / З всіма неправдами її, / Перелама хаос твердую / Шкарлуцу скріплой землі» [15:1, 40—41]. Синекдоха (земля «з всіма неправдами її») підсилює головну думку про неминучий катастрофізм світу зла та людської кривди. У цьому контексті особливо відчутна спорідненість профетичного дискурсу Франка із Шевченковим. Схожу картину світового катастрофізму під впливом руйнівного вогню знаходимо в Кобзаревому вірші «О люди! люди небораки!..»: «сонце стане і осквернену землю спалить» [17:2, 363].

Поетична візія Каменяра про апокаліпсис становить суттєву рису його історіософії; поет уявляв неминучі історичні перетворення через радикальні зміни. Він не сприймає цього «світу живого», ставить під сумнів чинні в ньому порядки, осуджує деспотизм і аморальність, мріючи про відроджену сутність людини в новому, чистому від гріха світі. Схожий мотив є також в іншому Франковому сонеті: «Вам страшно тої огняної хвилі, / Коли з мільйонів сердець, мов Божий грім, / Закута правда бухне і застилі / Шкарлуці світу розірве на нім?» [15:1, 145]. Семіосфера поезики цього вірша вказує і на алюзії з космогонічним міфом про сотворення світу з Хаосу. Образ «хаосу» як космічного чинника тво-/перетворення наділений життєдайними функціями світового конструкту («Перелама хаос твердую / Шкарлуцу скріплой землі» [15:1, 41]). У давньогрецькій міфології Хаос розумівся як «щось живе й животворне, як основа світового життя». Це трагічний образ космічної першоєдності, континуум розплавленого буття, з якого все народжується і в якому все гине [8, 579]. У Франковій картині апокаліпсису наявна поетова проєкція прийдешності, сподівання на «розвидняющийся день», визволен-

ня, просвітлення, торжество правди: «І наче золото в горнилі, / Сей світ очиститься зовсім» [15:1, 41].

Поетова провіденційна спрямованість у майбутнє, віра в неминучість історичного прогресу і його омріяний ідеал справедливого устрою та моральної онтології людини засадничо уґрунтовані на пріоритеті правди й волі в новому цивілізаційному світі: «І чиста, в невечерній силі, / Засяє правда й воля в нім» [15:1, 41]. У цьому поетичному віщуванні особливо помітні біблійні інспірації. Ліричний герой немовби демонструє нове об'явлення людству — сасгит «чистої» правди й волі, головний атрибут світу, очищеного від гріха: «Розлийте, небеса, згори росою правду» (Іс. 45:8). Зокрема, метонімічний зворот «засяє правда й воля» кореспондує з пророцькою тезою «зійде сонце правди, і в його промінні буде спасіння» (Мал. 3:20). Історіософія і до певної міри есхатологічна настроєвість Франка, явлена у вірші «Бувають хвилі — серце мліє...», з одного боку, закорінена в профетичній євангельській традиції, міцно оперта на теодицею, а з другого, — є алюзією до Шевченкового провіденціалізму: «Встане Україна. / І розвіє тьму неволі, / Світ правди засвітить, / І помоляться на волі / Невольничі діти!..» («Великий льох») [17:1, 328]; «Встане правда! Встане воля!» («Кавказ») [17:1, 343]. Отже, Франкове віщування «засяє правда й воля» сприймається як пряма ремінісценція до Шевченкового пророцтва «світ правди засвітить». У вірші відчутне поетове образне прозирання світлого майбутнього на рівні символів, зокрема в амбівалентній (стихійно-деструктивній і очистній) символіці вогню. Із символу кінцесвітньої катастрофи, Страшного суду («прорвесь огонь страшний / І вмить спалить всю землю тую») руйнівна стихія трансформується в спосіб очищення, у полум'я якого відбудеться євангельське оновлення світу («І, наче золото в горнилі, / Сей світ очиститься зовсім»).

Назвою, настроєвістю й ритмомелодикою поезія «Бувають хвилі — серце мліє...» перегукується з іншим Франковим віршем — «Бувають хвилі — серце рветься» (умовно датований 1878 р.), який не ввійшов до жодної зі збірок [15:2, 279]. Вірш написаний чотиристоповим ямбом за схемою перехресного римування із чергуванням жіночих і чоловічих клаузул (baba).

III. «До моря сліз, під тиском пересудів...». Уперше надруковано в збірці «З вершин і низин» (1893). Дата написання, зазначена на автографі, — 2 квітня 1880 р.

За жанром цей вірш — лірична медитація, у якій герой декларує свою громадянську ідентичність. Образно-асоціативний ряд корелює з головним ідейним змістом — відчуттям своєї причетності до історичної долі власного народу, духовної спорідненості з громадою, соціумом. Поет використовує парні лексеми із семантикою збірності й одиничності, що

підсилюють ефект значущості людини як одиниці суспільного організму, усвідомленої інтегрованості громадянина в соціальний простір свого покоління, емоційної емпатії з народною долею і людськими переживаннями («до моря сліз» — «моя вплила краплина»; «до храму людських змагань» — «і моя доложиться цеглина»). Концептуально та світоглядно ця медитація корелює із Франковим духовним заповітом у «Великих роковинах» («Кожний думай, що на тобі мільйонів стан стоїть, / Що за долю мільйонів мусиш дати ти одвіт» [16:52, 177]), утілюючи ідею високої патріотичної свідомості, альтруїзму і громадянської відповідальності за свою державу.

В образі «моря сліз, під тиском пересудів пролитих», прочитується історична ретроспектива народу, його тривале безрадісне минуле під утисками та приниженнями. За словами Богдана Тихолоза, «історичний зв'язок генерацій постає як жива єдність часів — минулого і майбутнього, котра стверджує недаремність людського життя, його глибокий сенс, піднесений до рівня безсмертя» [14, 159]. Ліричний герой демонструє духовно-емоційну емпатію з рідним людом, настрої колективного співпереживання, ідею чину. Поетова візія світлої історичної перспективи народу концептуалізує константну гуманістичну тріаду, яка в zasadничу нову ідеальну (не утопічну) модель державницького устрою («день світла, щастя й волі засвітає»). Знову-таки символ «дня світла», що «засвітає» для людства, кореспондує з образом «розвидняючогося дня» в «Гімні» («Вічний революціонер»), де основи прийдешнього ладу постають у новій стосовно до попередніх соціальних візій автора гуманістичній версії — «дух, наука, думка, воля». Зауважмо, що воля в державницькому мисленні Франка — фундаментальна категорія духовної екзистенції народу, запорука цілковитої гармонії, добробуту й щастя.

Ліричний герой готовий сповна прислужитися суспільній справі не задля власної глорифікації, а щоби залишити про себе в пам'яті покоління добрий спомин. Слово — це сакральний міжпоколінневий кодифікатор колективної свідомості, який конструює історичний літопис національного буття, постає формою найтривкішого увічнення людини через пам'ять, урешті, це нетлінний ресурс ментального спадку й духовного пошанування. Поетове сподівання «То, чень, в новім, великім людськім храмі / Хтось добрим словом і мене згадає» [15:2, 41] перегукується з особистісним імперативом для нащадків у Шевченковому заповіті: «І мене в сем'ї великій, / В сем'ї вольній, новій, / Не забудьте пом'янути / Незлим тихим словом» [17:1, 371].

У поетикальній структурі вірша домінує образ «великого людського храму», «храму людських змагань, праць і трудів», який постає символічною метафорою ідеальної держави. Ампліфікація контекстуальних синонімів («змагань, праць, трудів») виражає авторські уявлення про

фундаментальні вектори щасливого суспільного ладу на засадах гармонійної спільної праці на благо людей. Ідея чину й повсякчасної праці як найбільшої чесноти, що допоможе здвигнути храм людськості, лейтмотивом проходить крізь усю творчість Франка.

Вірш написано п'ятистоповим ямбом із перехресним римуванням (усі клаузули — парокситонні).

IV. «Нехай і так, що згину я...». Уперше надруковано в збірці «З вершин і низин» (1893). Дата написання — 31 травня 1880 р.

Перша строфа цієї філософської медитації із жанровими ознаками громадянської лірики настроєво передає меланхолію ліричного героя, який розмірковує про власне проминання, сенс прожитого життя, духовний слід на землі й у людській пам'яті. У візії свого майбутнього герой із внутрішньою резигнацією усвідомлює і приймає гірку долю, цілковито скоряючись такому призначенню, погоджуючись на власне онтологічне зникнення заради вищої ідеї: «Нехай і так, що згину я, / Забутий десь під тином, / Що всі мої думки, діла / Сліду не лишать, мов та мла / На небі синім!» [15:1, 41].

Ця поетична ідея кореспондує з біографічними одкровеннями Франка, явленими в прощально-меланхолійних епістолярних рефлексіях до Ольги Рощкевич, коли проскрибований письменник зізнавався, що хоча під впливом переслідувань «сила чуття підтята» й «ожити наново не може», але його духовний гарт і суспільна боротьба зробила новий переворот у свідомості людей: «Але, жалуючи на долю, що позбавила кар'єри мене і подібних мені, не забувай, що іменно наша недоля причинилась до витворення і скріплення нових характерів, чесних, розумних і мислячих людей...» [15:48, 192].

Ідея самозречення в ім'я сповнення своєї життєвої місії загартовує духовну міць ліричного героя громадянською свідомістю, розумінням свого земного шляху як сміливого чину борця, котрий не схибить і до останнього триматиме «свій прапор ціло» за щастя людства. У вірші (особливо в другій строфі) домінують лексеми з мортальною семантикою («згину я», «в горі вмру», «гриб»), які увиразнюють найвищу міру пафосу жертвовності героя, відкриваючи в ньому іпостась духовного мученика. Цю ж функцію виконує оксюморон («радо в горі вмру», «аж до гробу додержу свій прапор ціло»), водночас підсилюючи ступінь ідейної екзальтації героя. Такий тип світовідчування Дмитро Донцов називає «трагічним оптимізмом», *amor fati*, що є особливою філософією життя [4, 279].

Вірш написаний довільним ямбом (рядки містять різну кількість стіп: Я4Я3Я4Я4Я2). Тут чергуються окситонні й парокситонні рими за схемою abaab.

V. «Тяжко-важко вік свій коротати...». Уперше надруковано в збірці «З вершин і низин» (1893). Дата написання — 1878 р.

У цій філософській медитації постає песимістична картина людського страждання. Герой відчуває страх через незнання ситуації («у незнанні сумерці німім», «не знати навіть, де болить»), глибоко переживає абсурдність нечесно впорядкованого світу, а далі страждає через неспроможність щось у ньому змінити («не могли подати руку», «на волю встати не могли»). Конфлікт зі світом, драматичні тюремні переживання спричиняють душевний розпач і резигнацію, утілені в експресивних метафоричних фразах («Шарпатись у путах, гризти крати, / А на волю встати не могли» [15:1, 42]).

Із цього вірша, за словами А. Крушельницького, «пробивається страшна зневіра» [6, 29]. Герой не сподівається знайти душевний спокій, розраду, зазнати щасливих хвилин. Подібну зневіру у власній будущині переживав і сам Франко, листовно являючи свої песимістичні настрої Ользі Рошкевич (лист орієнтовно від 6 липня 1879 р.): «...для таких людей, як я, єдине щастя в житті — не надіятися щастя, такого щастя, якого досягають усі люди. На то й проскрибований!» [15:48, 195]. Водночас ліричний герой артикулює своє заповітне бажання, недосягну для закутого в'язня мрію про щастя й ідеальну модель життя, опоетизованого гуманістичною тріадою «воля, правда, братня любов».

Твір скомпонований за принципом риторичного протиставлення. В основі всіх строф, окрім першої, лежить антитеза, і ця антитетичність досягається шляхом протиставлення дієслів із семантикою заперечення (не знати, не могли, не вміти), що посилює психологічну емоцію життєвої безпорадності та душевного розпачу ліричного героя: «Тяжко-важко вік цілий боліти, / А не знати навіть, де болить; / Мучитись у горі, а не вміти / Того горя й крихточку вменшить» [15:1, 42].

Настророво і стилістично Франків вірш «Тяжко-важко вік свій коротати...» наближений до Шевченкової «Думки», яка починається схожим рядком: «Тяжко-важко в світі жити / Сироті без роду» [17:1, 82]. Медитативна елегія написана п'ятистоповим хореем із використанням перехресного римування, основаного на альтернансі парокситонних і окситонних клаузул (baba).

VI. «Вій, вітре, горою...». Уперше надруковано в книжці «З вершин і низин» (1893). Дата написання — 13 березня 1880 р.

Вірш скомпонований у формі одностороннього діалогу ліричного героя з вітром — душевним повірником, «рідним братом», якому герой звіряється в найінтимніших переживаннях. Своєю стихійною силою вітер може влегшити душевний розпач («розвій ті надії / Злудні, хоч яркії»), нейтралізувати чуттєвість («Зморозь кров кипучу!»), пригальмувати когнітивні процеси («Втиши думок бучу, / Що в мізку бурлить»), які ятрать свідомість ліричного героя. Контакт вітру і персонажа-страдника доволі інтимізований, емпатичний. Герой прагне позбутися всього,

що терзає його душу, перетворити власне безсенсовне життя в інертне проминання («Щоб дні нам за днями / Безслідно минали, / Мов шум понад скали / Безслідно шумить»).

Антропонімічний образ вітру постає у творі також символом нестабільного життя, невпорядкованої долі арештанта, якому важко віднайти тривку й міцну життєву основу. Такий мотив виразно кореспондує з тодішніми психологічними настроями Франка, який у листі до Ольги Рошкевич від початку червня 1879 р. саме з вітром асоціював свою непевну й невизначену долю: «Вважай, що моя доля — вітер в полі і що хто знає, куди мене кине» [15:48, 187].

Образ вітру як одного із чотирьох елементів світових стихій сприймається у вірші як у традиційному народнопоетичному контексті (вітер-брат), так і в ширшому значенні, кореспондуючи з біблійною символікою, де вітер постає архетипом Духа Божого [докладніше про це див.: 7, 101]. Зв'язок цього образу зі внутрішнім станом людини, його здатність навіювати душевний спокій указує на причетність вітру до світотворення і створення Богом людини.

Образно-стилістично й ритмічно вірш «Вій, вітре, горою...» споріднений із фольклорною поетикою, передусім за такими ознаками, як ліро-драматичний психологізм, щира сповідальність, риторичні звертання до об'єктів природи (вітру), використання ритмомелодики народної пісні й зображально-виражальних засобів (порівняння: «серце, мов змії, гризуть і палять», «мов шум понад скали / безслідно шумить»; висхідні градації: «Як рідний, як брат!», «кров кипучу! / Невсипну, пекучу»; персоніфікація природного явища, вітру, та імітація розмови з ним). Твір написано двостоповим амфібрахієм. Римування кватернарне: між собою римуються перші три рядки кожного катрена (парокситонні клаузули), а також останні рядки першого та другого і третього та четвертого катренів (окситонні клаузули).

VII. «Думка в тюрмі». Уперше надруковано в журналі «Громадський друг» (1878. № 2. С. 97). Остання редакція вірша опублікована в збірці «Із літ моєї молодості» (Львів, 1914. С. 119—121). У збірці «З вершин і низин» (1893) надруковано без заголовка.

Як і в попередньому творі, Франко використовує народнописенну стилістику, основувану на антитезі, зокрема на контрасті станів природи і душевних почувань («А небо, як синій кришталь, / А в серці важкий сум і жаль»; «Тут сльози — ти радість голосиш») або на зображенні антитетичних просторових локусів («яснее небо», «вільність», «світлом облитий», «вільний, веселий той світ» — «проклятая кліть», «понура тюрма», «могила тісна і німа»). Узиваючи до неба, ліричний герой артикулює свої гнітючі арештантські почуття, навіяні свіжим духом весни, radoщами «вільного, веселого» світу та іншими життєствердними зна-

ками, які долинають із високості в «прокляту кліть». Комунікативний лад медитації забезпечує використання апелятива «яснее небо», доволі поширеного в народнописенній традиції: «Гей, яснее небо, чому ти / Глядиш, так весело всміхнуте, / Пощо в ту прокляту кліть / Ти шлеш такий любий привіт?» [15:1, 43].

У поетичній картині світу міфологема «небо» постає центральним антропонімічним образом. Небесний простір для героя сакралізується, набуває констант солярного світла, первозданної чистоти, трансцендентних обрисів. Небо як архетип загального ладу та порядку концентрує і випромінює життєдайну космічну енергію, посилає землі свої добрі сигнали («ти радість голосиш!», «ти вільності запах приносиш», «шлеш любий привіт»). З неба на землю лється світло, що є Божим знаком («світлом облитий» світ), адже небо — це місце перебування Бога: «Він небесним обрієм походжає» (Іов, 22:14); «Небо Господне, а землю він дав синам людським» (Пс. 115:16).

Функцію етеру як антропоморфного когерента міжсвіття, сакрального медіума в поезії передано за допомогою порівнянь, епітетів і найчастіше — персоніфікації («яснее небо», «небо, як синій криштал», «всміхається небо без зміни», небо «весело всміхнуте», небо «глядиш», «радість голосить»). Схожий персоніфікований образ неба Франко використав у вірші «Лице небесне прояснилось...» із циклу «Веснянки» [15:1, 30], де також переважає мотив невольничого переживання. Небо як вільний неозорий простір стає проєкцією тихого елегійного споглядання заграбованого ліричного героя, у чиїх асоціативних візіях символіка неба персоніфікується до рівня сакруму. Але зболений в'язень лише інтуїтивно, духовно відчуває Божу присутність, нетварну енергію неба, доступну через астральні знаки: хмарку, сонце, промінь.

Психологічне сум'яття ліричного героя у вірші «Думка в тюрмі» поетикально виражено оксюмороном «живий у могилу заритий» та соматичною метафорою «кров жаром у жилах кипить». Апогей почуттєвого збурення відображено в передостанньому катрені, кожний рядок якого — це експресивне риторичне запитання з емоцією обурення, внутрішнього бунту, осуду тодішнього карного закону: «За що мене в пута скували? / За що мені воленьку взяли?». Із сарказмом викриваючи абсурдну сутність чинного «правосуддя» і сфабрикованих ним справ, ліричний герой називає ймовірну причину інкримінованого звинувачення — свій патріотизм: «Кому я і чим завинив? / Чи тим, що народ свій любив?».

Пасіонарна риторика останньої строфи жанрово споріднює цей вірш із громадянською лірикою, в якій герой декларує свою суспільницьку програму чину і кредо свідомого борця: «Бажав я для скованих волі, / Для скривджених кращої долі / І рівного права для всіх — / Се весь і

єдиний мій гріх» [15:1, 43]. Автор виповідає власну громадянську позицію та одвічне покликання «селянського сина, що завжди стояв близько до життя своїх братів і свояків у селянському каптані» [15:1, 373]. Водночас у цій строфі скристалізовано суспільні візії та політичну програму молодого галицького соціаліста. Задекларована у вірші ідея «рівного права» суголосна як із тодішніми суспільно-економічними поглядами І. Франка, висловленими в праці «Мислі о еволюції в історії людськості» (1881—1882) [15:45, 136], так і з пізнішими спостереженнями в статті «Що таке поступ?» (1903) [15:45, 323].

Назва «Думка в тюрмі» вказує на авторське визначення жанру — думка; для неї характерний посилений медитативний струміль, висока амплітуда душевних переживань героя, фольклорний зачин і наявність деяких елементів народнопісенної поетики (звертання до персоніфікованих образів природи, епітети, порівняння), використання антитези. Вірш написаний тристоповим амфібрахієм із суміжним римуванням парокситонних клаузул у двох перших рядках і окситонних — у двох наступних (bbaa).

VIII. «Відцуралися люди мене!..». Уперше надруковано в журналі «Світ» (1881. № 3. С. 44) у циклі «З скорбних дум».

Головний мотив твору — екзистенційна й соціальна самотність, важка депресія, яку переживає несправедливо покараний в'язень уже на волі. Передусім його гнітять фрустровані надії та життєві плани, а також відчуття своєї зайвості, духовної неприкаяності й відчуженості. Експресію і крик душі самотнього маргінала передає риторика окличності та глибокої розпуки вже у двох перших рядках: «Відцуралися люди мене! / Сей та той надійде і мине!» [15:1, 44]. Нестерпні для ліричного героя криза комунікації, утрата контакту з людьми, зовнішня ізольованість і «соціальний вакуум» (В. Франк): «Поділитися горем ні з ким». Самотність героя інтенсифікується в урбаністичному хронотопі («всі знайомі минають, ідуть»), стає особливо відчутною і драматичною «серед шуму вулиць містових». В останньому катрені вигнанець мовби оголошує бойкот світові людської ницості, свій внутрішній спротив і суспільне відречення хоч би ціною довічної самоти: «Якби в слъози кривавії знов / Міг я все своє горе розлити, / Я би виплакав всю свою кров, / Щоб нічого з людьми не ділить» [15:1, 44].

Експресія вірша посилюється психологічним паралелізмом до пост-тюремної екзистенції автора: після двох своїх перших арештів Франко досвідчив найфатальнішого вироку — «раз назавжди вибитий з життєвого шляху» [15:34, 374], соціально проскрибований і позбавлений можливості обіймати ті чи ті посади. Він так само болісно переживав свою маргінальність і осуд галицької громади. Про тогочасні переживання письменник звірявся в листовній автобіографії до М. Драгоманова:

Та не сама тюрма була для мене найтяжчою пробою: засуд кримінального суду, а особливо те, що я опісля застав на світі, сто раз тяжчий і несправедливіший засуд усїї суспільності, кинений на нас, страшенно болів мене. Мене викинено з «Просвіти», заборонено приходити на «Бесіду»... а люди (з старших), котрі хотіли мати зо мною яке-небудь діло, видались зо мною тільки в секреті, що мене ще дужче принижувало [15:49, 246].

На рівні поетики центральний для вірша екзистенціал самотності оприявлено через систему художніх засобів. Передусім це дієслівні маркери психічного стану героя, які у складі порівняльних зворотів («Я блукаю, мов звір серед гір», «Самотою ходжу я, мов блуд») виступають експресивними метафорами безцільності життя, буттєвої інертності, дезорієнтованості, просторової маргінальності й відлюдькуватості.

У цьому творі, як і в попередніх, знову епіцентром болю й горя постає серце — найчутливіший рецептор («в серці чую слова», «з горем в серці нестерпно важким»). Художньо промовисті й асоціативно місткі еквіваленти внутрішнього болю героя — реїфікація («Міг я все своє горе розлить»), а також поєднання гіперболи з оксюмороном («Я би виплакав всю свою кров, / щоб нічого з людьми не ділить»).

Перша строфа цього вірша вирізняється моноримою: «Відцуралися люди мене! / Сей та той надійде і мине! / Тільки боязно скоса зирне... / Чи бояться ті люди мене?» [15:1, 44]. У наступних катренах римування стає перехресним. Усі клаузули — окситонні. Твір написано тристоповим анапестом.

ІХ. «Мій раю зелений...». Уперше надруковано в книжці «З вершин і низин» (1893. С. 30—31).

Франко зумисне завершує цикл «Скорбні пісні» світлим, життєствердним акордом, синтезуючи попередню візію «очищеного» від неправди світу в символі омріяного «зеленого раю» — алегорії ідеального суспільного устрою, поетовій ілюзії щастя на землі й гармонії між людьми. Отже, міф про рай — це своєрідна поетизація життя, якого авторові бракувало в сірих тюремних буднях.

За жанром твір — «ліричне видіння» [5, 201], наближене до медитативно-зображальної, візіонерської лірики. У тихому спогляданні уявного райського топосу («вільно гуляє... мій погляд кругом») ліричний герой рефлексує про ідеальний світ. Ейдологія вірша сконцентрована на лейтмотивному символі «зеленого раю» — персоніфікованого образу, навіяного поетовою уявою. Ліричний герой в екстазі звертається до нього: «Мій раю зелений, / Мир-зіллям маений, / Стелися круг мене / В далеку даль!» [15:1, 44]. Для нього «зелений рай» — це Едем щастя, досконалого світового ладу на засадах людинолюбства, братерства, спільної праці й духовної єдності на лоні оновленої природи.

У передостанній строфі поет сам розкодує візію земного раю вже в глобальних, масштабних обширах («О краю мій, світе!»), екстраполюючи свої громадянські мріяння про щасливу батьківщину на вселенські виміри райського світу, який поки що залишається утопічним, зринає лише в сонних видіннях заграбованого героя.

Міфологема раю, розкрита в різних виявах, творить власне авторську концепцію світу. Визначальні образи цих райських прикмет — сонце, луги, лани, сади, хати, щасливі люди, спокій, пісня, «прадідна» нива, за якими в підтексті прочитується біблійний образ Небесного міста — Нового Єрусалима. Перед далекоюжним поглядом ліричного героя по чергово розгортається панорама символічного українського ландшафту, що увиразнює життєдайну потугу, родючість і красу рідної землі. Омріяний рай виражено топосом «села між садками», що перебуває під апотропеїчним покровом «святої руки». Звертає на себе увагу образ «мир-зілля», яким устелено зелений рай. Народна назва мир-зілля в ботаніці має свої флористичні відповідники залежно від регіону вживання. Зокрема, у Чернівцях так іменують герань криваво-червону, на Буковині — змієголовник молдавський, на Поділлі — змієголовник Рюйша, на Прикарпатті — лободу запашну [13, 106].

Аудіальне тло картини («пісня лунає від краю до краю») означає безтурботне співжиття, людське щастя, душевний екстаз, які емануються в пісні. Гармонійна структура земного раю являє світ ідеальних суспільних відносин, міжлюдської ідилії, блаженства, органічної братерської взаємодії та щирості («брати мов зичливі», «мир між хатками», «спокій над селом»), гармонії зі світом і з самим собою («люди щасливі»), справедливого державного й соціально-економічного устрою («вільний край», «вільно гуляє мій погляд кругом», «тут пана немає, немає й рабів!»), національної ідентичності, ментальності хлібороба і вкоріненості на власній землі («на прадідній ниві працюють поспів»).

Водночас «зелений рай» — це чуттєвий Елізіум, *locus amoenus* для самого ліричного героя, урешті, ідеальна місцина «пречудного спокою», де людина перебуває в цілковитій гармонії з природою і своїми ближніми. На тлі цього парадизу герой відчуває приємне благоговіння і готовий «терпіти весь вік у ярмі», аби хоч раз побачити цей райський куточок.

Утім, за законами жанру ліричний герой виходить зі свого онейричного стану і повертається в сувору реальність арештантських буднів. Проте образ його омріяного раю наче фата-моргана повсякчас зринає в тюремних візіях: «А днесь тя щоднини / З утіхів дитини / Видаю, єдиний, / У снах, у тюрмі» [15:1, 45]. Отже, у поезії міфологема раю задовольняє екзистенційну потребу ліричного героя у світопорядку, катарсичному переживанні й очікуванні чуда. Це його духовна ностальгія за втраченим та бажання трансцендувати в інші виміри божествен-

ного світоустрою, вмістити себе в сакральному просторі поза межами земного хаосу.

З погляду суспільницьких думок самого Франка поетичний образ раю — це символічне втілення авторських мріянь та уповань на краще життя в рідному краї, хоча прозорливий суспільний мисленник добре розумів ефемерність сподівань на ідеальну модель держави та «рай на землі». У статті «Що таке поступ?» (1903) автор застерігав від таких ілюзорних очікувань, узиваючи водночас до активнішого й поступального громадянського чину:

Так само всі ми знаємо, що й повного громадського щастя, повного, так сказати, раю на землі люди не діб'ються ніколи. Але се ще не рація, щоб ми закладали руки і байдужно дивилися, як міцний душить слабого, як багач кривдить та висисає бідного, як одиниці кривдять та руйнують сотки й тисячі людей. Чи буде, чи не буде з того рай на землі, а ми борімося з кожним поодиноким лихом, з кожною поодинокую кривдою та дбаймо заразом не лише про те, аби побороти її в тім однім випадку, але також про те, аби по змозі заткати джерело подібного лиха й на будуче [15:45, 345].

У вірші «Мій раю зелений...» можна віднайти образно-поетичні перегуки, зокрема й спорідненість песимістичних рефлексій із медитацією Шарля Бодлера «Moesta et errabunda» (лат. «Смутні й заблукані думки») зі збірки «Квіти зла». Докладніше про творчі збіги обох поетів ідеться в статті П. Ляшкевича [див.: 9].

У Бодлера (пер. Д. Павличка):

Мій раю запашний, о як далеко ти!
Там — радощі й любов, і все навкруг погідне,
Все поринає там у втіхи чистоти,
Все, що кохаєш там, твого кохання гідне!
Мій раю запашний, о як далеко ти!

Але зелений рай дитинного кохання,
Прогулянки, пісні, цілунків спрагота,
Скрипки, що за горбом тремтіли до надрання,
І келихи вина, прогірклі, як уста,
Але зелений рай дитинного кохання... [1, 87].

У своїй ідилії І. Франко повторив кватернарну схему римування, до якої він удавався в шостому вірші циклу: перші три рядки кожної строфи римуються між собою (клаузули парокситонні), а четверті — у суміжних строфах (клаузули окситонні). Вітальну імпресію мріяння ліричного героя підсилюють рими *щасливі* — *зичливі*, *зелений* — *маєний*. Поезія написана двостоповим амфібрахієм.

Отже, об'єднані в цикл «Скорбні пісні» філософські медитації сприймаються в контексті долі самого поета, витворюючи певний он-

тологічний паралелізм буття ліричного героя і психобіографії Франка періоду двох перших арештів. Саме жанр пісні допомагає поетові «ви-співати» свій внутрішній жаль, ословити найщемливіші реєстри душі. Здебільшого його філософські роздуми стосуються взаємин зі світом, із людьми, ставлення до суспільних порядків. Медитативні вірші цього циклу визначає інтонація-роздум, інтровертивна, монологічна спрямованість, виражений особистісний вектор. Важлива при цьому й артикуляція душевного стану ліричного героя, внутрішнього страждання, самоти, соціального вакууму, зайвості у світі. Водночас поезії циклу — майстерні зразки громадянської лірики Франка із чітко скристалізованими державницькими поглядами поета.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодлер Ш. Поезії. Пер. з француз. М. Москаленко, Д. Павличко. Київ: Дніпро, 1999. 272 с.
2. Бунчук Б. Віршування Івана Франка. Чернівці: Рута, 2000. 307 с.
3. Гундорова Т. Невідомий Іван Франко: Грані Ізмарагду. Київ: Либідь, 2006. 359 с.
4. Донцов Д. Трагічні оптимісти // Донцов Д. Дві літератури нашої доби. Торонто: Гомін України, 1958. С. 279—285.
5. Корнійчук В. Ліричний універсум Івана Франка: горизонти поетики. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. 488 с.
6. Крушельницький А. Іван Франко: Поезія. [б. р.]. Коломия: Галицька накладня Якова Оренштайна. 280 с.
7. Лановик З. Архетипні образи Духа Божого в Святому Письмі // Біблія і культура: Зб. наук. ст. Чернівці: Рута, 2009. Вип. 11. С. 99—106.
8. Лосев А. Хаос // Мифы народов мира: В 2 т. Т. 2. Москва: Издательство «Советская Энциклопедия», 1982. С. 579—581.
9. Ляшкевич П. Франко і Бодлер // Вісник Запорізького державного університету. Запоріжжя, 2000. № 1. С. 101—104.
10. Нахлік Є. Віражі Франкового духу: Світогляд. Ідеологія. Література. Київ: Наукова думка, 2019. 638 с.
11. Неборак В. Іван Франко: вершини і низини (інтерпретації вибраних віршів, циклів і поем зі збірки «З вершин і низин»). Львів: Видавництво Львівської Політехніки, 2016. 224 с.
12. Скоць А. Поетика пісні в художньому світі Івана Франка // Іван Франко: дух, наука, думка, воля: матеріали Міжнарод. наук. конгресу, присвяч. 150-річчю від дня народження І. Франка, м. Львів, 27 вересня — 1 жовтня 2006 р. У 2 т. Т. 1. Львів: Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2008. С. 636—640.
13. Смик Г. Корисні та рідкісні рослини України. Словник-довідник народних назв. Київ: Українська Радянська Енциклопедія імені М. Бажана, 1991. 416 с.
14. Тихолоз Б. Філософська лірика Івана Франка: Діалектика поетичної рефлексії. Львів, 2009. 318 с.
15. Франко І. Зібрання творів: У 50 т. Київ: Наукова думка, 1976—1986.
16. Франко І. Додаткові томи до Зібрання творів у п'ятдесяти томах / Редкол.: М. Г. Жулинський (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 2006—2010.
17. Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 12 т. Київ: Наукова думка, 2001—2014.

Отримано 22 березня 2021 р.

REFERENCES

1. Baudelaire, Ch. (1999). *Poezii*. (M. Moskalenko, & D. Pavlychko, Trans.). Kyiv: Dnipro. [in Ukrainian]
2. Bunchuk, B. (2000). *Virshuvannia Ivana Franka*. Chernivtsi: Ruta. [in Ukrainian]
3. Hundorova, T. (2006). *Nevidomyi Ivan Franko: Hrani Izmarahdu*. Kyiv: Lybid. [in Ukrainian]
4. Dontsov, D. (1958). Trahichni optymisty. In D. Dontsov, *Dvi literatury nashoi doby* (pp. 279-285). Toronto: Homin Ukrainy. [in Ukrainian]
5. Korniiichuk, V. (2004). *Lirychnyi universum Ivana Franka: horyzonty poetyky*. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka. [in Ukrainian]
6. Krushelnytskyi, A. (n. d.). Ivan Franko: Poeziia. Kolomyia: Halytska nakladnia Yakova Orenshtaina. [in Ukrainian]
7. Lanovyk, Z. (2009). Arkhetypni obrazy Dukha Bozhoho v Sviatomu Pysmi. *Bibliia i kultura*, 11, 99-106. [in Ukrainian]
8. Losev, A. Khaos. (1982). In *Mify narodov mira* (Vols. 1-2, Vol. 2; pp. 579-581). Moscow: Izdatelstvo "Sovetskaia Entsiklpediia". [in Russian]
9. Liashkevych, P. (2000). Franko i Bodler. *Visnyk Zaporizkoho derzhavnogo universytetu*, 1, 101-104. [in Ukrainian]
10. Nakhlik, Ye. (2019). *Virazhi Frankovoho dukhu: Svitobliad. Ideolohiia. Literatura*. Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian]
11. Neborak, V. (2016). *Ivan Franko: vershyny i nyzyny (interpretatsii vybranykh virshiv, tsykliv i poem zi zbirky "Z vershyn i nyzyn")*. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi Politekhniky. [in Ukrainian]
12. Skots, A. (2008). Poetyka pisni v khudozhnomu sviti Ivana Franka. In *Ivan Franko: dukh, nauka, dumka, volia: materialy Mizhnarodnogo naukovooho konhresu, prysviachenoho 150-richchiu vid dnia narodzhennia I. Franka, misto Lviv, 27 veresnia — 1 zhovtnia 2006 roku* (Vols. 1-2, Vol. 1; pp. 636-640). Lviv: Vydavnytstvo LNU im. I. Franka. [in Ukrainian]
13. Smyk, H. (1991). *Korysni ta ridkisni roslyny Ukrainy. Slovnyk-dovidnyk narodnykh nazv*. Kyiv: Ukrainska Radianska Entsyklopediia imeni M. Bazhana. [in Ukrainian]
14. Tykholoz, B. (2009). Filosofska liryka Ivana Franka: Dialektyka poetychnoi refleksii. Lviv. [in Ukrainian]
15. Franko, I. (1976—1986). *Zibrannia tvoriv* (Vols. 1-50). Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian]
16. Franko, I. (2006—2010). *Dodatkovi tomy do Zibrannia tvoriv u piatdesiaty tomakh* (M. H. Zhulynskyi et al., Ed.; Vols. 51-54, Vol. 52). Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian]
17. Shevchenko, T. (2001—2014). *Povne zibrannia tvoriv*. (Vols. 1-12). Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian]

Received 22 March 2021

Alla SHVETS, doctor of philology

Ivan Franko Institute

18 M. Drahomanova st., Lviv, 79005

e-mail: alla_shvec@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5612-8420>

FRANKO'S POETIC CYCLE "MOURNING SONGS": ASPECTS OF POETICS

Franko's poetic cycle "Mourning Songs" became the third in his collection "From the Heights and Lowlands" (1893), however, this cycle was not included in the first edition of the collection in 1887. Nine lyrical poems of the cycle "Mourning Songs" mainly belong to the genre of reflective-meditative lyrics, in which the author (lyrical subject) reflects on social structure, ontological and existential problems. The articulation of the mental state of the lyrical hero, his inner suffering, loneliness, social vacuum, feeling of being unwanted in the world are important motives here.

Franko purposely doesn't arrange poems in chronological order but instead develops the inner plotline of the cycle with the following motives: guilt for the mournful mood of his muse, inner rebellion against social evil, apocalyptic vision of destroying the old world order, declaration of his solidarity with the humiliated, obsession with the idea of service, emotional despair, resignation and passive reconciliation with one's own misfortune, statement of one's social credo, the experience of loneliness and marginality, optimistic vision of the earthly paradise against the background of prison-like gloom.

As a result, eschatological motives appear: the domination of evil on earth inevitably will lead to its destruction for the sake of a new life and restoration of just law and order. In mood and stylistically, Franko's jail poetry corresponds to the prison lyrics by Taras Shevchenko.

Each of the nine poems in the cycle has been considered in terms of poetics, genre, imagery, literary means, versification, as well as intertextual parallels at the level of reminiscences and allusions. The researcher paid attention to the character of the lyrical hero, the internal plot of the cycle, chronotopic organization, leitmotifs, folklore structures.

The philosophical meditations of the cycle "Mourning Songs", perceived in the context of Franko's biography, reflect the parallelism of the lyrical hero's existence and the author's psychobiography of the period marked by the first two arrests.

Keywords: meditation, civic lyrics, lyrical hero, image-symbol, allusion, genre, versification.

Український філософський фонд
Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України
Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України
Міжнародний центр Сковородинських студій «Skovorodianum»
кафедра філософії та релігієзнавства Національного університету «Києво-Могилянська Академія»
секція славистики відділення мови і літератури Міланського університету
до 300-річчя від дня народження Григорія Сковороди
13—15 жовтня 2022 року
проводять V Міжнародний Сковородинський колоквиум на тему:
«Логос Сковороди: філософія, поетика, діалогіка»
за адресою: Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України,
вул. Трьохсвятительська, 4, м. Київ

Предметом обговорення на колоквиумі мають стати філософська поетика та особливий стиль діалогів Сковороди, віршів та листів, написаних грекою й латиною, перекладів, ремінісценцій, коментарів. Особливу увагу передбачається приділити інтерпретації мислителем античної міфології в аспекті самопізнання, понять логосу, космосу, буття, матерії, начала, вічності, стоїчних уявлень Цицерона, платонізму Плутарха, особливому поетичному й діалогічному переосмисленню в його філософії ідей Орігена, Григорія Богослова, Евагрія, Діонісія Ареопігита, Максима Сповідника, інших шанованих Сковородою авторів.

Передбачена публікація за матеріалами колоквиуму наукового збірника статей із філософської поетики Сковороди в серії «Skovorodianum». Статті приймаються українською, російською, англійською мовами.

Для включення до програми колоквиуму анотацію доповіді (укр. та англ. мовою загальним обсягом не більше 1 стор.) просимо надіслати **до 25 квітня 2022 року** до Оргкомітету координаторові проекту — кандидату філософських наук, старшому науковому співробітнику Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України Сирцовій Олені Миколаївні (e-mail: elena.sirtsova@gmail.com).

Під час колоквиуму заплановані презентації сковородинознавчих видань і проектів останніх років. Регламент виступів — 15 хв.